

SĄDOWNICTWO POLUBOWNE W ŚWIETLE STANDARDÓW KONSTYTUCYJNYCH

Aleksandra Orzeł-Jakubowska

SĄDOWNICTWO POLUBOWNE W ŚWIETLE STANDARDÓW KONSTYTUCYJNYCH

Aleksandra Orzeł-Jakubowska

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

SERIA **MONOGRAFIE**

Publikacja została dofinansowana
przez Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego

Stan prawny na 30 czerwca 2021 r.

Aleksandra Orzeł-Jakubowska, nr ORCID: 0000-0002-1368-1461

Recenzent

Dr hab. Tadeusz Zembrzusi, prof. UW

Wydawca

Małgorzata Stańczak

Redaktor prowadzący

Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne

Anna Popławska

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2021

ISBN 978-83-8246-233-3

ISSN 1897-4392

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
Wprowadzenie	13
Rozdział I	
Istota i charakter prawny arbitrażu	25
1. Pojęcie arbitrażu	25
1.1. Definicje pojęcia „arbitraż”	25
1.2. Konstytutywne cechy arbitrażu	28
1.2.1. Niepaństwowy charakter	29
1.2.2. Wola stron podstawą kompetencji orzeczniczej arbitrów	31
1.2.3. Wiążące rozstrzyganie sporów prawnych w miejsce sądów państwowych	41
1.2.4. Wpływ stron na kształt postępowania przed sądem polubownym	55
1.3. Inne charakterystyczne cechy arbitrażu	58
2. Teoretycznoprawne ujęcia arbitrażu	68
2.1. Teoria kontraktowa	68
2.2. Teoria jurysdykcyjna	71
2.3. Teoria mieszana	75
2.4. Teoria autonomiczna	77
3. Typologia arbitrażu	82
3.1. Arbitraż <i>ad hoc</i> i instytucjonalny	82
3.2. Arbitraż krajowy i międzynarodowy	91

Rozdział II

Miejsce sądownictwa polubownego w porządku

konstytucyjnym	93
1. Konstytucyjne źródło „prawa do arbitrażu”	93
2. Sądownictwo polubowne w konstytucyjnym systemie wymiaru sprawiedliwości.....	98
2.1. Przedmiotowe ujęcie wymiaru sprawiedliwości	100
2.2. Wymiar sprawiedliwości w ujęciu konstytucyjnym	103
2.3. Status sądów polubownych w świetle zasady sądowego wymiaru sprawiedliwości	108
2.4. Sądowa kontrola sądownictwa polubownego w świetle zasady sądowego wymiaru sprawiedliwości	116
3. Sądownictwo polubowne a prawo do sądu	126
3.1. Prawo do sądu w prawie europejskim i międzynarodowym.....	126
3.2. Prawo do sądu w Konstytucji	131
3.2.1. Prawo dostępu do sądu	136
3.2.2. Prawo do odpowiedniego ukształtowania postępowania sądowego.....	141
3.2.3. Prawo do wyroku sądowego.....	147
3.3. Koncepcja realizacji prawa do sądu w ramach postępowania przed sądem polubownym	150
3.4. Koncepcja realizacji prawa do sądu w ramach sądowej kontroli sądownictwa polubownego.....	153
3.5. Zapis na sąd polubowny jako ograniczenie prawa do sądu	155
3.6. Zapis na sąd polubowny jako rezygnacja z wykonywania prawa do sądu.....	157
3.6.1. Konieczny dostęp do sądu państwowego	164
3.6.2. Ocena skuteczności zapisu na sąd polubowny w świetle prawa do sądu	178
3.6.3. Konstytucyjne prawo do sądu a postępowanie przed sądem polubownym z miejscem postępowania poza granicami Rzeczypospolitej	185

Rozdział III

Zawarcie zapisu na sąd polubowny a gwarantowane w art. 6

ust. 1 EKPCz prawo do sądu	193
1. Zarys prawa do sądu w Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności	193
2. Dopuszczalność poddania sporów pod rozstrzygnięcie sądu polubownego w świetle art. 6 ust. 1 EKPCz	196
3. Ewolucja koncepcji dotyczących oceny znaczenia zapisu na sąd polubowny w świetle art. 6 ust. 1 EKPCz	198
3.1. Zapis na sąd polubowny jako rezygnacja z wykonywania prawa do sądu	198
3.2. Zapis na sąd polubowny jako rezygnacja z niektórych praw gwarantowanych w art. 6 ust. 1 EKPCz	204
4. Warunki rezygnacji z wykonywania prawa do sądu	209
5. Odpowiedzialność państwa za naruszenie art. 6 ust. 1 EKPCz w związku z postępowaniem przed sądem polubownym	220
6. Stosowanie art. 6 ust. 1 EKPCz w postępowaniu przed sądem polubownym	227

Rozdział IV

Realizacja konstytucyjnych standardów ochrony prawnej

w ramach postępowania przed sądem polubownym	233
1. Ukształtowanie postępowania przed sądem polubownym zgodnie z zasadą sprawiedliwości proceduralnej	233
1.1. Równouprawnienie stron	238
1.2. Przewidywalne i transparentne postępowanie	261
1.3. Bezstronność	272
2. Orzekanie przez sąd polubowny a standardy konstytucyjne.....	286
2.1. Związek sądu polubownego Konstytucją i ustawami	286
2.2. Odmowa zastosowania przez sąd polubowny przepisu ustawy niezgodnego z Konstytucją	286
2.3. Wpływ orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego na postępowania arbitrażowe i postarbitrażowe.....	294

Rozdział V**Sądowa kontrola wyroku sądu polubownego a standardy**

konstytucyjne	299
1. Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego	299
1.1. Istota i charakter skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego	299
1.2. Dopuszczalność umownego wyłączenia prawa do wniesienia skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego	308
1.3. Podstawy skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego a standardy konstytucyjne	322
2. Postępowanie o uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego	340
2.1. Istota i charakter postępowania o uznanie lub stwierdzenie wykonalności.....	340
2.2. Koncepcja międzynarodowego porządku publicznego a zagadnienia konstytucyjnoprawne.....	347
3. Dopuszczalność złożenia skargi konstytucyjnej w sprawie, w której został wydany wyrok sądu polubownego	352
Wnioski.....	363
Bibliografia	375

WPROWADZENIE

„Sądy polubowne to autonomia nadana obywatelowi w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości, a dotyczące przepisów prawnych mają na celu zabezpieczyć, by granice tej autonomii nie zostały przekroczone, a zarazem zapewnić sądownictwu polubownemu skuteczność”¹.

Konstytucja jest punktem odniesienia dla treści każdej normy wchodzącej w skład systemu prawnego. Szczególna pozycja Konstytucji przesądza, że każdy akt prawny powinien być z nią zgodny pod względem treści oraz możliwie najpełniej realizować zadeklarowany przez ustrojodawcę system wartości². Okoliczność ta jest przyczyną przenikania standardów konstytucyjnych do poszczególnych gałęzi prawa, zarówno publicznego³, jak i prywatnego⁴. To „promieniowanie”⁵ Konstytucji jest szczególnie widoczne na gruncie prawa procesowego cywilnego, które reguluje sposób udzielania ochrony prawnej przez państwo oraz – za

---

¹ W. Presser, *Ze studiów nad instytucją sądów polubownych. Część I. Istota i skutki kompromisu*, „Nowa Palestra” 1933/4, s. 10.

² P. Grzegorzczak, *O konstytucjonalizacji prawa procesowego cywilnego*, KPP 2012/2, s. 293.

³ P. Grzegorzczak, *O konstytucjonalizacji...*, s. 294 i n.

⁴ E. Łętowska, *Wpływ Konstytucji na prawo cywilne [w:] Konstytucyjne podstawy systemu prawa*, red. M. Wyrzykowski, Warszawa 2001, s. 125 i n.; E. Łętowska, *Promieniowanie orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego na poszczególne gałęzie prawa [w:] Księga XX-lecia orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, red. M. Zubik, Warszawa 2006, s. 363–369.

⁵ J. Limbach, „Promieniowanie” Konstytucji na prawo prywatne, KPP 1999/3, s. 405 i n.

zgodą państwa – przez sądy polubowne publicznego⁶, jak i prywatnego⁷. To „promieniowanie”⁸ Konstytucji jest szczególnie widoczne na gruncie prawa procesowego cywilnego, które reguluje sposób udzielania ochrony prawnej przez państwo oraz – za zgodą państwa – przez sądy polubowne.

Jak jeszcze przed wojną pisał W. Presser, zapis na sąd polubowny zakrawa o paradoks, gdyż z jednej strony mamy do czynienia z umową będącą aktem o charakterze prywatnoprawnym, z drugiej strony „umowa ta wkracza w sferę wymiaru sprawiedliwości, obejmuje treścią swą suwerenne prawo państwa, czyli przedmiotem jej jest prawo *par excellence* publiczne”⁹. Owa ingerencja w sferę wymiaru sprawiedliwości wyraża się przede wszystkim w regulacji wyłączającej możliwość merytorycznego rozpoznawania przez sąd państwowy sporu poddanego kompetencji orzeczniczej sądu polubownego, w razie powołania się przez pozwanego na zapis na sąd polubowny. Ponadto wyrok wydany przez sąd polubowny może – po przeprowadzeniu przez sąd państwowy postępowania kontrolnego o bardzo ograniczonym zakresie – zyskać moc prawną równą wyrokowi sądowemu i zostać wykonany z użyciem przymusu państwowego. Oznacza to, że ustawodawca zaakceptował postępowanie przed sądami polubownymi jako sposób udzielania ochrony prawnej jednostce.

Tymczasem wraz z wejściem w życie Konstytucji, wymiar sprawiedliwości powierzony został sądom wymienionym w jej art. 176 ust. 1, co miało zabezpieczyć przed tworzeniem przez władzę wykonawczą i władzę ustawodawczą innych organów państwowych decydujących o prawach i obowiązkach jednostek. Jednocześnie art. 45 ust. 1 Konstytucji przyznaje każdemu prawo do rozpoznania jego sprawy na zasadach określonych w tym przepisie, a którym tylko w części odpowiada postępowanie

---

⁶ P. Grzegorzczak, *O konstytucjonalizacji...*, s. 294 i n.

⁷ E. Łętowska, *Wpływ Konstytucji na prawo cywilne [w:] Konstytucyjne podstawy systemu prawa*, red. M. Wyrzykowski, Warszawa 2001, s. 125 i n.; E. Łętowska, *Promieniowanie orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego na poszczególne gałęzie prawa [w:] Księga XX-lecia orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, red. M. Zubik, Warszawa 2006, s. 363–369.

⁸ J. Limbach, „Promieniowanie” Konstytucji na prawo prywatne, KPP 1999/3, s. 405 i n.

⁹ W. Presser, *Ze studiów...*, s. 10.

przed sądem polubownym. Rodzi to pytania o miejsce sądownictwa polubownego w porządku konstytucyjnym – tj. o dopuszczalność jego funkcjonowania – oraz o standardy, jakim w świetle Konstytucji musi odpowiadać regulacja arbitrażu.

Tytułowe standardy oznaczają wyinterpretowane z ustawy zasadniczej normy, które – po pierwsze – wyznaczają wzorzec tworzenia i weryfikacji ustawowej regulacji arbitrażu z Konstytucją oraz – po drugie – wpływają na ukształtowanie postępowania arbitrażowego przez same strony i arbitrów. Konstytucja zawiera rozbudowany katalog przepisów tworzących model sprawowania wymiaru sprawiedliwości i udzielania w ramach niego ochrony prawnej jednostkom. Rzuca on na kształt postępowania cywilnego¹⁰ i w pewnym zakresie na regulacje arbitrażowe. Do katalogu tego należą przepisy dotyczące statusu jednostki (art. 30, art. 31 ust. 1 oraz art. 32 Konstytucji), zasady dotyczące struktury sądownictwa i statusu sędziego (art. 178–181 i art. 186 ust. 1 Konstytucji), zasady dotyczące wpływu działalności orzeczniczej Trybunału Konstytucyjnego na postępowania sądowe (art. 190 ust. 4 oraz art. 193 Konstytucji) oraz konstytucyjne prawa podmiotowe, w tym przede wszystkim prawo do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji) interpretowane z uwzględnieniem art. 6 ust. 1 EKPCz¹¹.

Rozstrzygnięcie powyższych kwestii ma fundamentalne znaczenie zarówno dla dogmatycznej analizy instytucji arbitrażu, jak również dla wszelkich badań dotyczących kierunku pożądaných zmian w polskim prawie arbitrażowym. Traktując bowiem arbitraż jako element systemu prawnego, konieczne jest odniesienie dotyczących go regulacji do najważniejszego aktu prawnego, czyli ustawy zasadniczej¹². Znaczenie podejmowanych zagadnień podkreślają także kontrowersje względem statusu sądownictwa polubownego w świetle konstytucji państw obcych i EKPCz.

---

¹⁰ P. Grzegorzczak, *O konstytucjonalizacji...*, s. 297.

¹¹ Por. P. Grzegorzczak, *O konstytucjonalizacji...*, s. 297–312.

¹² Zob. np. A. Szumański, *Pojęcie, rodzaje i charakter prawny arbitrażu handlowego* [w:] *System Prawa Handlowego*, red. S. Włodyka, t. 8, *Arbitraż handlowy*, red. A. Szumański, Warszawa 2015, s. 69–70.

Należy również zwrócić uwagę na znaczenie przedmiotowej tematyki dla rozwoju prawa konstytucyjnego. Obejmuje ona bowiem kontrowersyjne dla tej gałęzi prawa zagadnienia charakteru prawa do sądu¹³ oraz warunków, jakie musi spełnić pozasądowy mechanizm rozstrzygania sporów, aby był on dopuszczalny w świetle zasady sądowego wymiaru sprawiedliwości¹⁴. To drugie zagadnienie ma znaczenie dla regulacji m.in. postępowań dyscyplinarnych.

Status arbitrażu w polskim porządku konstytucyjnym był przedmiotem rozważań wielu autorów przygotowujących monograficzne opracowania dotyczące tej metody rozstrzygania sporów¹⁵. Jednakże stan wiedzy w tej materii nie może zostać uznany za zadowalający. Pomimo wzmożonego zainteresowania doktryny związkiem materii postępowania cywilnego z Konstytucją¹⁶, brak było opracowania naukowego, które kompleksowo omawiałoby problematykę konstytucyjnoprawnej charakterystyki sądownictwa polubownego. Dotychczasowe publikacje nie podejmowały rozważań dotyczących konsekwencji określonej kwalifikacji sądownictwa polubownego w świetle Konstytucji dla samego kształtu postępowania przed sądem polubownym oraz postępowań dotyczących arbitrażu prowadzonych przed sądami państwowymi. Próżno także szukać w polskiej literaturze opracowania dotyczącego możliwych konsekwencji wyroków Trybunału Konstytucyjnego derogujących przepisy sprzeczne z Konstytucją dla wyroków arbitrażowych wydanych na podstawie takich przepisów, czy też dopuszczalności skargi konstytucyjnej w sprawie, w której zapadło orzeczenie sądu polubownego.

---

¹³ Zob. P. Grzegorzczuk, K. Weitz [w:] *Konstytucja RP*, t. 1, *Komentarz. Art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, s. 1098.

¹⁴ Zob. M. Walasik, *Konstytucyjna koncepcja sądowego wymiaru sprawiedliwości* [w:] *Honeste procedere. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Kazimierzowi Lubińskiemu*, red. A. Laskowska-Hulisz, J. May, M. Mrówczyński, Warszawa 2017, s. 863.

¹⁵ Zob. opracowania T. Erecińskiego i K. Weitz, Ł. Błaszczaka, A.W. Wiśniewskiego, A. Szumańskiego czy R. Morka cytowane w niniejszej monografii.

¹⁶ T. Ereciński, K. Weitz, *Prawda i równość stron w postępowaniu cywilnym a orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego* [w:] *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego*, red. T. Ereciński, K. Weitz, Warszawa 2010; P. Grzegorzczuk, *O konstytucjonalizacji...*, s. 296–333.

Taki stan rzeczy znajduje odbicie w orzecznictwie sądów państwowych, w którym występują bardzo zróżnicowane i często lakoniczne stwierdzenia dotyczące statusu arbitrażu w świetle Konstytucji i zakresu standardów konstytucyjnych mających zastosowanie do tej instytucji¹⁷. Tworzy to stan niepewności w odniesieniu do możliwych rozstrzygnięć sądów państwowych w postępowaniach dotyczących kontroli wyroku sądu polubownego, co może stanowić czynnik odstrasżający strony przed podjęciem decyzji o rezygnacji z forum państwowego na rzecz forum prywatnego.

Niniejsza monografia zmierza do wypełnienia wskazanej luki w polskim piśmiennictwie przez realizację siedmiu zasadniczych celów badawczych.

Pierwszym celem opracowania jest ustalenie, które elementy charakterystyki arbitrażu stanowią cechy konstytutywne tej metody rozstrzygania sporów.

Drugi cel badawczy sprowadza się do weryfikacji dopuszczalności funkcjonowania sądów polubownych wobec konstytucyjnej zasady sądowego wymiaru sprawiedliwości.

Jako trzeci cel można wskazać określenie relacji pomiędzy zapisem na sąd polubowny, będącym przejawem autonomii woli stron, a prawem do sądu.

Czwartym celem monografii jest ustalenie standardów konstytucyjnych mających zastosowanie do sądownictwa polubownego i zweryfikowanie zgodności z nimi części piątej Kodeksu postępowania cywilnego, a następnie wyjaśnienie wpływu tych standardów na postępowanie przed sądami polubownymi i wydawane przez nie wyroki oraz orzecznictwo sądów państwowych w postępowaniach postarbitrażowych – co stanowi piąty cel książki.

---

¹⁷ Zob. kontrowersje dotyczące uznania art. 45 ust. 1 Konstytucji za wzorzec kontroli wyroków sądów polubownych w ramach klauzuli porządku publicznego omówione na podstawie orzecznictwa w rozdziale V.1.3.

Rozdział I

ISTOTA I CHARAKTER PRAWNY ARBITRAŻU

1. Pojęcie arbitrażu

1.1. Definicje pojęcia „arbitraż”

Prawo polskie, podobnie jak regulacje innych państw czy umowy międzynarodowe, nie zawiera definicji legalnej arbitrażu¹. Wydaje się, że przyczyną takiego stanu rzeczy jest okoliczność, iż taka definicja musiałaby przypisać sądownictwu polubownemu określony charakter prawny, zaś kwestia ta jest przedmiotem nieustającej debaty w piśmiennictwie od ponad 60 lat². W związku z tym to właśnie przedstawiciele doktryny podejmowali wielokrotne próby zdefiniowania arbitrażu – wprost lub pośrednio określając, czym jest sąd polubowny, co jest charakterystyczne dla polskiej myśli prawniczej.

W doktrynie międzynarodowej często zwraca się uwagę na definicję zaproponowaną jeszcze w latach 70. XX wieku stanowiącą, że arbitraż to proces, za pomocą którego strony poddają swój spór pod rozstrzygnięcie przez bezstronną osobę trzecią – arbitra – wybranego przez same strony, w drodze decyzji opartej na dowodach i argumentach przedstawionych

---

¹ J.F. Poudret, S. Besson, *Comparative Law of International Arbitration*, London 2007, s. 1.

² Zob. rozdział I.2.

w toku postępowania³. W arbitrażu strony z góry uzgadniają, że zaakceptują tę decyzję jako ostateczną i wiążącą dla nich.

Inna definicja kładzie nacisk na prywatny charakter arbitrażu, stanowiąc, że arbitraż to narzędzie, za pomocą którego spór dotyczący interesów dwóch lub więcej podmiotów jest powierzony jednej lub więcej osobom – arbitrowi lub arbitrom – którzy swoją kompetencję wywodzą z prywatnej umowy stron, a nie od organów władzy państwowej, i prowadzą postępowanie oraz orzekają na podstawie takiej umowy⁴. Jednocześnie zwolennicy tej definicji dodają, że arbitraż zwykle się uważać za narzędzie zażegnania konfliktów służące „nie tyle egzekwowaniu prawa, ale zapewnianiu harmonii w relacjach pomiędzy żyjącymi”⁵.

Przedstawione definicje trafnie oddają istotę arbitrażu rozumianego jako zjawisko społeczne regulujące stosunki międzyludzkie; przy czym traktują one arbitraż w zupełnym oderwaniu od krajowych porządków prawnych i systemu sądownictwa państwowego, co jest wyrazem przyjmowania przez ich autorów materialnoprawnych lub autonomicznych koncepcji arbitrażu. Ujmowanie arbitrażu w kategoriach materialnoprawnych ma uzasadnienie historyczne⁶. Jednak wraz z rozwojem nowoczesnej państwowości, w ramach której prawo jednostki do sądu stało się standardem funkcjonowania państwa prawnego, konieczne stało się przedstawienie szerszej definicji arbitrażu, uwzględniającej pełnią przenień funkcję jurysdykcyjną.

---

³ M. Domke, *The Law and Practice of Commercial Arbitration*, Chicago 1968, s. 1. Podobnie: N. Blackaby, C. Partasides, A. Redfern, M. Hunter, *Redfern and Hunter on International Arbitration (Sixth Edition)*, Oxford 2015, s. 2; J.D.M. Lew, L.A. Mistelis, S.M. Kröll, *Comparative International Commercial Arbitration*, Hague–London–New York 2003, s. 1.

⁴ R. David, *Arbitration in International Trade*, Deventer, Boston 1985, s. 5. Podobnie: E. Gaillard, J. Savage (red.), *Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration*, Hague–London–Boston 1999, s. 9.

⁵ R. David, *Arbitration...*, s. 29; T. Wardyński, *Kilka uwag o istocie arbitrażu* [w:] *Księga pamiątkowa 60-lecia Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie*, red. J. Okolski i in., Warszawa 2010, s. 106, który również podkreśla, że arbitraż spełnia odmienną funkcję niż sądownictwo państwowe. Por. A.W. Wiśniewski, *Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce. Status prawny arbitrażu i arbitrow*, Warszawa 2011, s. 29.

⁶ J.F. Poudret, S. Besson, *Comparative...*, s. 3.

W literaturze polskiej, począwszy od prac E. Wengera i M. Tyczki, w definicjach arbitrażu i sądu polubownego zaczęto ujmować ich relację w stosunku do sądownictwa państwowego, wskazując, że kompetencja sądów polubownych wyłącza „orzecznictwo sądów państwowych”⁷. Również współcześnie eksponuje się negatywny skutek zapisu na sąd polubowny, co wyraża się w spostrzeżeniu, że sądy polubowne działają w miejsce sądów państwowych⁸. Podobna tendencja widoczna jest także w literaturze zagranicznej – J.F. Poudret i S. Besson definiują arbitraż jako umowny sposób rozstrzygnięcia sporów przez osoby wybrane bezpośrednio lub pośrednio przez same strony sporu, wyposażone w kompetencję orzecniczą w miejsce sądów powszechnych, w ramach której mogą wydać decyzję o skutkach analogicznych do wyroku sądowego⁹. Co istotne, autorzy ci uzupełniają powyższą definicję, stwierdzając, że obok umowy stron źródłem kompetencji arbitrów jest prawo państwa, które nadaje skutki prawne takiej umowie¹⁰.

Podwójne źródło kompetencji orzecniczej arbitrów podkreślane było już w polskiej literaturze okresu międzywojennego. Wskazywano wówczas, że sądem polubownym jest sąd niepaństwowy powołany wolą stron do rozstrzygnięcia sporu, a mający oparte na ustawie prawo ferowania wyroku¹¹. Myśl ta zachowuje aktualność także na gruncie Kodeksu po-

---

⁷ E. Wengerek, M. Tyczka, *Sądownictwo polubowne w handlu zagranicznym i międzynarodowym obrocie morskim*, PUG 1968/6, s. 212.

⁸ T. Ereciński i K. Weitz uważają, że „sądy polubowne są sądami prywatnymi, złożonymi z jednego lub większej liczby sędziów (arbitrów), którym zostaje powierzone, w miejsce sądów państwowych i na podstawie woli stron, rozpoznawanie i rozstrzygnięcie sporów cywilnoprawnych” – T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008, s. 16–17. Z kolei A. Szumański definiuje arbitraż handlowy jako sposób „wiążącego rozstrzygnięcia przez sąd prywatny (sąd arbitrażowy) istniejącego bądź przyszłego sporu prawnego powstałego w związku z łączącym strony tego sporu określonym stosunkiem prawnym, który to sposób czerpie swoje umocowanie z woli stron wspomnianego sporu, z jednoczesnym wyłączeniem kognicji sądu państwowego (powszechnego)” – zob. A. Szumański, *Pojęcie, rodzaje i charakter prawny arbitrażu handlowego* [w:] *System Prawa Handlowego*, red. S. Włodyka, t. 8, *Arbitraż handlowy*, red. A. Szumański, Warszawa 2015, s. 7.

⁹ J.F. Poudret, S. Besson, *Comparative...*, s. 3.

¹⁰ J.F. Poudret, S. Besson, *Comparative...*, s. 83.

¹¹ R. Kuratowski, *Sądownictwo polubowne. Studium teoretyczno-praktyczne z uwzględnieniem prawodawstwa obowiązującego w trzech dzielnicach Rzeczypospolitej, i polskiego*

stępowania cywilnego, którego przepisy zezwalające na poddanie określonych sporów pod rozstrzygnięcie sądów polubownych i określające warunki, po spełnieniu których orzeczenie wydane przez sąd polubowny będzie zrównane z orzeczeniem sądu państwowego, stanowią, obok woli stron, podstawę funkcjonowania sądu polubownego¹².

1.2. Konstytytywne cechy arbitrażu

W doktrynie zagranicznej arbitraż często jest definiowany przez wskazanie jego cech przedmiotowo istotnych (konstytytywnych)¹³. Taka metodyka pozwala w sposób precyzyjny zrekonstruować definicję pojęcia „arbitraż” i odróżnić je od pokrewnych metod rozstrzygania sporów. Poniżej ustalony zostanie zatem katalog konstytytywnych cech arbitrażu. Analiza ta zostanie przeprowadzona na podstawie prawa polskiego, aczkolwiek przedstawione cechy konstytytywne arbitrażu zasadniczo mają charakter uniwersalny, co potwierdzają przywołane przepisy Prawa Modelowego UNCITRAL i konwencji nowojorskiej, jak również zagraniczna literatura przedmiotu.

---

kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r., Warszawa 1932, s. 11; K. Potrzebowski, W. Żywicki, *Sądownictwo polubowne. Komentarz dla potrzeb praktyki*, Warszawa 1961, s. 11.

¹² T. Recziński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 6, *Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, red. T. Recziński, Warszawa 2016, s. 817.

¹³ J.D.M. Lew, L.A. Mistelis, S.M. Kröll do cech arbitrażu (handlowego) zaliczają: alternatywny charakter arbitrażu w stosunku do sądu państwowego, prywatny mechanizm rozstrzygnięcia sporu, wybrany i ukształtowany przez strony sporu, gwarantujący ostateczne i wiążące rozstrzygnięcie o prawach i obowiązkach stron. Zob. J.D.M. Lew, L.A. Mistelis, S.M. Kröll, *Comparative...*, s. 3–5. Z kolei G.B. Born jako cechy arbitrażu (handlowego) wskazuje: jego umowny oraz adjudykacyjny charakter, możliwość wyboru przez same strony sporu arbitrów, którzy nie są sędziami państwowymi ani innymi urzędnikami państwa, wiążący charakter wydanego wyroku. Zob. G.B. Born, *International Arbitration: Law and Practice (Second Edition)*, Alphen aan den Rijn 2015, § 1.01.

1.2.1. Niepaństwowy charakter

Sądy polubowne są sądami prywatnymi powołanymi z woli stron, a ich działalności orzeczniczej nie można uznać za przejaw działalności państwa¹⁴. Po pierwsze, sąd polubowny nie należy do władzy sądowniczej uregulowanej w rozdziale VIII Konstytucji¹⁵, a tym samym nie jest sądem w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji¹⁶. Po drugie, sędzia państwowy, z wyjątkiem sędziów w stanie spoczynku, nie może zostać arbitrem (art. 1170 § 2 k.p.c.), zaś status arbitra, wyznaczanego do rozstrzygnięcia konkretnej sprawy, nie może być porównywany do statusu sędziego, chronionego konstytucyjnymi gwarancjami niezawisłości i nieusuwalności. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się, że sądownictwo polubowne nie korzysta z autorytetu państwowego wymiaru sprawiedliwości, a jego rozstrzygnięcia nie są aktami władzy państwowej¹⁷.

Powyższe wnioski dotyczą zarówno sądów polubownych powoływanych na potrzeby konkretnej sprawy (łac. *ad hoc*), jak i stałych sądów polubownych. Zgodnie z art. 1158 § 2 k.p.c. funkcję orzeczniczą na podstawie przepisów części piątej Kodeksu postępowania cywilnego pełni skład orzekający powołany w ramach stałego sądu polubownego. Nawet w przypadku stałych sądów polubownych, które powstały na podstawie ustawy i funkcjonują przy organie władzy publicznej¹⁸, skład

---

¹⁴ Tak w literaturze dawnej: R. Kuratowski, *Sądownictwo polubowne. Studium...*, s. 4; K. Potrzebowski, W. Żywicki, *Sądownictwo...*, s. 11; S. Dalka, *Sądownictwo polubowne w PRL*, Warszawa 1987, s. 15. Współcześnie kwestia ta również nie budzi wątpliwości ani w literaturze polskiej: T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd...*, s. 16–17; W. Popiołek, *O powadze rzeczy osądzonej w postępowaniu arbitrażowym [w:] Międzynarodowy i krajowy arbitraż handlowy u progu XXI wieku. Księga pamiątkowa dedykowana doktorowi habilitowanemu Tadeuszowi Szurskiemu*, red. P. Nowaczyk i in., Warszawa 2008, s. 175–176; A. W. Wiśniewski, *Międzynarodowy...*, s. 59; A. Szumański, *Pojęcie...*, s. 7–9; ani w zagranicznej: J.D.M. Lew, L.A. Mistelis, S.M. Kröll, *Comparative...*, s. 4; J.F. Poudret, S. Besson, *Comparative...*, s. 6–7.

¹⁵ Zob. wyrok SA w Warszawie z 10.04.2013 r., I ACa 1260/12, LEX nr 1353883.

¹⁶ Zob. rozdział II.3.3.

¹⁷ Wyrok SN z 26.11.2008 r., III CSK 163/08, LEX nr 479315. Zob. także wyrok SN z 13.12.2006 r., II CSK 289/06, LEX nr 488987.

¹⁸ Np. Sąd Polubowny przy Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej, utworzony zarządzeniem nr 010-19/17 Prezesa Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej z 3.07.2017 r. na mocy ustawy z 15.12.2016 r. o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej

Artykuł 45 ust. 1 Konstytucji przyznaje każdemu prawo do rozpoznania jego sprawy na zasadach określonych w ustawie zasadniczej, a którym tylko w części odpowiada postępowanie przed sądem polubownym. Rodzi to pytania o miejsce sądownictwa polubownego w porządku konstytucyjnym – tj. o dopuszczalność jego funkcjonowania – oraz o standardy, które muszą zostać zachowane w postępowaniu przed sądem polubownym. Niniejsza monografia przedstawia koncepcję zapisu na sąd polubowny jako rezygnacji z wykonywania prawa do sądu i omawia standardy konstytucyjne, które wyznaczają wzorzec weryfikacji zgodności ustawowej regulacji arbitrażu z Konstytucją oraz wpływają na ukształtowanie i prowadzenie postępowania przed sądem polubownym przez same strony i arbitrów. Autorka szczególnie uwagę poświęca standardowi sprawiedliwości proceduralnej, na który składają się: równouprawnienie stron, przedwidyalność i transparentność postępowania oraz bezstronność organu orzekającego.

Publikacja zainteresuje zarówno sędziów, adwokatów, radców prawnych, jak i arbitrów oraz pracowników nauki.

„Recenzowana monografia ma uniwersalny charakter, wykracza poza typowe rozwiązania stosowane w arbitrażu, ukazuje szeroki kontekst jego umiejscowienia w prawie cywilnym procesowym, które nie może abstrahować od zagadnień ustrojowych i konstytucyjnych (...) Z perspektywy walorów praktycznych szczególne znaczenie ma zaprezentowanie w pracy mechanizmów realizacji konstytucyjnych standardów ochrony prawnej i kontroli w ramach postępowania przed sądem polubownym, z uwzględnieniem ograniczonego zakresu kontroli wyroków sądów polubownych i niedopuszczalności ich zmiany przez sądy państwowe”.

z recenzji prof. Tadeusza Zembrzuskiego

Aleksandra Orzeł-Jakubowska – doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Postępowania Cywilnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego; radca prawny; mediator; sekretarz trybunałów arbitrażowych w krajowych i międzynarodowych postępowaniach arbitrażowych; laureatka stypendium Narodowego Centrum Nauki „Etiuda”; zwyciężczyni VII edycji Konkursu im. prof. Jerzego Jakubowskiego na najlepszą pracę magisterską na temat sądownictwa arbitrażowego i mediacji; autorka publikacji z zakresu postępowania cywilnego i arbitrażu.

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 129 ZŁ (W TYM 5% VAT)